

**Projev Jany Horváthové,
ředitelky Muzea romské kultury v Brně,
u příležitosti Dne památky obětí holocaustu
a předcházení zločinům proti lidskosti
Senát Parlamentu České republiky,
27. ledna 2020**

Dnes je to přesně 75 let od osvobození Osvětimi. Ve své rodině jsem byla se vzpomínkami na dobu válečnou konfrontována od nejútlejšího věku, protože právě v Osvětimi našla smrt valná část mých předků z rodu Holomků – na Moravě dlouhodobě usedlých Romů.

Ale do určitého věku šly tyto řeči o hrůzném osudu rodinných příslušníků mimo mě, mimo mé plné vnímání, neboť má dětská mysl nedokázala uvěřit tomu, čeho všeho je člověk schopen, natolik mi všechny ty historiky o hromadném vraždění nevinných dospělých a jejich dětí včetně nemluvnat připadaly lidově řečeno přitažené za vlasy. Dítě totiž jen postupně zjišťuje, jak svět funguje, jak se věci mezi lidmi mají, kdo to jsem JÁ, kdo to vůbec je člověk a jak se kdysi v dávnověku postupně vyděloval z ostatní fauny. A přestože se vydělil z říše zvířat, ze svých biologických daností se vymanit nikdy nemohl a naopak – jaké limity v něm zůstávají a navždy jej s jeho původem svazují.

A o těchto limitech bychom měli dobře vědět a počítat s nimi. Vzdělanost a vysoká či jemná kultura, tedy latinsky humanitás – nás před nimi neochrání. Můžeme sice při dobré konstelaci díky ní získat jistý rozhled a tak potřebný nadhled nad své ego, abychom dokázali vnímat, zda svým pocitem blaha ho neubíráme jiným. Ale vysoká kulturní úroveň, jak již dobře z minulosti víme, není samospásná, není zárukou dobra na světě, je třeba i jiných hodnot, které nemusí s úrovní kultury ani vzděláním souviset. Je to jednoduché a prosté lidství-humanita. I tento pojem vychází z latinského humanitás. *Humanitás* co by jemná vzdělanost a kultura a *humanita* coby lidství. Jak blízká slova stejného základu, ale zkušenost s holokaustem nám bolestně dokázala, jak si významy těchto vzájemně odvozených slov mohou být v lidské realitě fakticky na hony vzdálené.

Zde bych ráda citovala kousek z Knihy apokryfů českého klasika Karla Čapka a jeho dle mého názoru geniálního apokryfu Pilátovo krédo. Pilát pontský v něm rozmlouvá s o něco méně rozhledným Josefem Arimatejským o ničem menším, než o tom: co je to pravda?, cituji: „Bylo by bláznivé myslet si, že je pravda jen k tomu, aby jí člověk nepoznal. Poznává ji, ano; ale kdo? Já, nebo ty, nebo snad každý? Já věřím, že každý má na ní podíl; i ten, kdo říká ano, i ten, kdo říká ne. Kdyby se ti dva spojili a rozuměli si, vznikla by tím celá pravda. Ano a ne se nedá ovšem spojit, **ale lidé se vždycky mohou spojit; je více pravdy v lidech nežli ve slovech. Mám více smyslu pro lidi nežli pro jejich pravdy;**“ A o kus dále zase Josef Arimatejský namítá:

„Je jen jedna jediná pravda pro všechny.“ A Pilát se ptá: „A která je to?“ „Ta, ve kterou věřím.“ „Tak vidíš,“ mluvil Pilát pomalu. „Je to přece jen tvá pravda. Jste jako malé děti, které věří, že celý svět se končí jejich obzorem a za ním že už není nic. (...) Když vystoupíš na hodně vysokou horu, vidíš, že věci splývají a jaksi se srovnávají v jednu rovinu. Z jakési výšky i pravdy splývají. Člověk ovšem nežije a nemůže žít na vysoké hoře; stačí mu, že vidí zblízka svůj dům nebo své pole, oboje plné pravd a věcí; tam jest jeho pravé místo a působiště. Ale časem se může podívat na hory nebo na nebesa a říci si, že odtamtud jeho pravdy a věci sice existují a není z nich nic ukradeno, ale že splývají s něčím daleko volnějším, co už není jeho majetek.“

Zpátky k oné prosté základní hodnotě, jakou je lidství. Jsme k ní vedeni od dětství, třeba v pohádkách, které obsahují moudrost dávných lidských pokolení. O Vánocích jsem po letech znovu shlédla pohádku ze zlatého fondu české kinematografie, Prince Bajaju od režiséra Antonína Kachlíka z roku 1971. Tam moudrý Bajajův přítel a rádce – věrný kůň – prince jdoucího za svým štěstím a na té cestě bojujícího se zlem vybavuje důležitou pravdou, **že skutečné štěstí nemůže stát na neštěstí jiných.**

Tato moudra, která do sebe nasáváme od mala a učíme je i své děti, není v reálu vždy tak jednoduché naplnit. Každodennost nás i v podmínkách klidu a míru konfrontuje v dané věci sice třeba jen s drobnými, ale přece výzvami. Každý asi známe ty zlomky sekund, kdy se rozhodujeme, zda se na svůj úkor zastaneme slabšího nebo toho, komu se neprávem škodí. Kdy zvažujeme, zda vyřkneme nahlas, co vidíme, i když tato intervence nezůstane pro nás bez následků.

Ve snaze dosáhnout osobního štěstí nebo vyhnout se problémům si pak často i podvědomě hledáme ochranu v silnějších jednotlivcích nebo přímo ve skupinách, jejichž velikost či početnost by nám mohla pomoci vytvořit kýženou iluzi, že dané uskupení hlásá pravdu. To může být lákavé, spočinout v útočišti, které bez větší námahy dává sílu. Ale jak říká Bajajův kůň – **do pekla vede cesta přímá** - Stará pravda, ale stojí za to si ji připomenout.

Cituji nyní z Hannah Arendtové v překladu Aleny Bláhové, text je výběrem z odpovědí H. Arendtové na otázky Güntera Gause v pořadu „Zur Person“ / O osobě z října 1964 německé televize ZDF (Zweites Deutsches Fernsehen): „Nikdy v životě jsem nemilovala žádný národ nebo kolektiv, ani německý, ani francouzský, ani americký, ani dělnickou třídu, nebo co všechno podobného ještě existuje. Kromě svých přátel vlastně nikoho jiného nemiluji. Především by mi však byl podezřelý takovýto druh lásky k Židům - a to právě proto, že jsem sama Židovka. Patřit k určité skupině je přirozená danost. K nějaké skupině patříte navždy - od narození. Ale patřit k nějaké skupině ve smyslu organizovanosti je něco úplně jiného. Tato organizovanost vždycky znamená, že odhlížíte od zbytku světa. Tedy: ty, kdo se organizují, drží pohromadě to, co se všeobecně nazývá „**zájmy**“.

Přímý osobní vztah, v jehož případě lze mluvit o lásce, existuje samozřejmě ve skutečné lásce, ale existuje také v přátelství. Tam je člověk osloven přímo a nezávisle na ostatních zájmech. Tímto způsobem se mohou různě organizovaní lidé stále ještě osobně přátelit. Pokud

ale tyto věci zaměňujeme, pokud s sebou bereme takovou „lásku“ k jednacímu stolu, pokládám to za něco velmi neblahého. Snažím se vidět politiku očima nezamlženýma politikou.

A o kus dále říká: **Lidskost** se nikdy nezíská v samotě a nikdy tak, že člověk předloží veřejnosti své dílo. Získá ji jen ten, kdo **má odvahu zároveň zveřejnit i svůj život a svoji osobu**. Něco začínáme, splétáme své nitky v síti vztahů. Co vznikne, nikdy nevíme. Všichni se musíme spolehnout na větu: Pane, odpusť jim, neboť oni nevědí, co činí. To platí pro jakékoli jednání. Jednoduše řečeno už jen proto, že člověk nezná dosah svých skutků. Je to riziko. A řekla bych, že vzít na sebe toto riziko lze pouze **ve spojení s důvěrou vůči ostatním lidem**, to jest s těžko pochopitelnou, ale **zásadní důvěrou v lidskost všech lidí**. Nemůžeme jinak.“

Potud Hanah Arendtová. A já doplňuji, ať už je nám dobře v jakémkoliv společenství či uskupení lidí nebo v přítomnosti mezi nimi shledáváme nějaký užitek, dávejme ostražitě pozor, **zda chráníme své lidství, které končí tam, kde prostor k němu ubíráme jiným**. Totiž pokud chceme takovými být a já jsem přesvědčena, že většina lidí se do tohoto světa rodí s pozitivními ideály, ale brzký rozpor mezi našimi zájmy – totiž zájmy jednotlivců obdařených vlastním egem – nás pak tak snadno rozlučují a zavádějí na scestí. Obezřetnosti v této a podobných věcech nám lidem nikdy nezbyvá.

Jana Horváthová, 27. 1. 2020